

616.9

14-28

07 MAY 2013

3-0 JUL 2010

ՀԽՍՀՄ ԽՈՍՏՐԵՆՆԵՐ

№ 7.

ԲԾԱՒՈՐ

ԵՒ

ՈՐՈՎԱՅՆԱՅԻՆ

Տ Ի Ք

(Сильной и возвратный тифъ).

ԳՐԵՆ 30 ԿԱԳ.

Պատկերակ. Тифлисъ Вознесенская ул. № 8
кв. Д-ра В. Хачатрянца.

616. 9

h - 28

ԲՐԵՆԻՍ

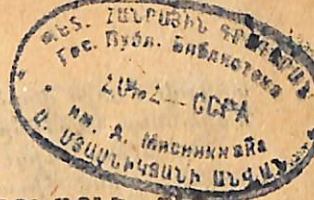
Գրադ. հիշատակ. Մուգ. գիր. № 2

1917

16

6947

616.9
h-28

ԲՐԱԽՈՐ ԵՒ ՈՐՈՎԱՅՆԱՅԻՆ ՏԻՔ

I

Բ ծ ա լ ո Ր տ ի Փ

Բժաւոր տիֆը շատ աւելի հին ծագում ունի և շատ աւելի վտանգաւոր է, քան անդրադարձ տիֆը. սրան իբրեւ փաստ կարող է ծառայել Ղրիմի պատերազմը, որի ընթացքում անգլիական զօրքի մէջ մահացած են 16,000 մարդ, ֆրանսիական զօրքի մէջ 80,000, իսկ ռուսական զօրքի մէջ զոհերի թիւը հասած է մինչեւ 800,000-ի:

Բժաւոր տիֆի տարածման պատճառն ևս այսօր ըստ գիտնականների մեծագոյն մասի կարծիքի, հանդիսանում է սոփորական սղիւը. այս պատճառով էլ այս հիւանդութիւնն ևս գլխաւորապէս տարածվում է զինուորականների և աղքատ դասակարգի մէջ:

Գիտնական Նիկօլը, այս բանը ապացուցանելու համար, բժաւոր տիֆով հիւանդ մարդկանց մարմնից հաւաքելով միջատները (որոնք անշուշտ վարակված պէտք է լինէին)՝ տեղափոխում է բոլորովին առողջ կապիկների վրա, որի շնորհիւ մի քանի օրերից յետոյ այդ կապիկները հիւանդանում են:

տիֆով: Նոյն փորձերը արած են ևս գիտնականներ Սէրժէնը և Տէօպֆէրը:

Պրօֆէսօր Իւրգէնսը համոզված է, որ բրձաւոր տիֆով հիւանդը ուղղակի կերպով չի կարող վարակել առողջ մարդուն, այլ հիւանդից թոյնը պէտք է անցնի ոչիլին, իսկ վերջինիցս միայն մի ուրիշ առողջ մարդու:

Գիտնականներից մի քանիսը, մասնաւորապէս ֆրանսիական գիտնականները, մի շարք յօդուածներով («La presse medicale») հաստատում են, որ բացի ոչիլիններից մասամբ էլ այլ ճանապարհներով է հիւանդութիւնը տարածվում, օրինակ օդի միջոցով:

Եթէ աւելի մանրամասն խօսելու լինենք վարակման զանազան կոթողական ձևերի մասին, մենք շատ հեռու գնացած կը լինենք. այդ պատճառով էլ անցնենք հիւանդութեան բուն ընթացքին. միայն այսքանն է նկատի առնենք, որ միշտ էլ բժաւոր տիֆով հիւանդը ներկայանում է իբրեւ վարակման աղբիւր և հետեապէս պէտք է հիւանդին առանձնացնել ընդհանուր բնակարանից և ամեն անգամ, երբ մենք սրկէ կերպ գործ ենք ունենում հիւանդի հետ, իսկոյն և եթ պէտք է մաքուր լուսնանք ժեղ ձեռքերը, և աւելի լաւ է՝ եթէ մենք հիւանդի սենեակը մտնելուց առանձին վերնաշաղկի հագնենք:

Վարակվելով բժաւոր տիֆով՝ մարդս 12—14 օր ոչ մի հիւանդագին նշան չի ցոյց

տալիս, այլ միայն այդ ժամանակամիջոցը անցնելուց յետոյ՝ վարակվածը յանկարծ տաքութիւն է տալիս մօտ 40°. տաքութիւնը երբեմն սկսվում է դողոցով. տաքութեան հետ միասին երևան է գալիս գլխացաւ, սրտի խառնումն, փսխումն և այլն... մօտ 3—5 օրից յետոյ մարմնի (մասնաւորապէս որովայնի, ուղեղի և բաղունների) վրա երևան են գալիս առատ բծեր, որոնք սկզբում բաց վարդագոյն են լինում, իսկ մի քանի օրից աւելի մուր գոյն են ստանում: Հիւանդի ընդհանուր դրութիւնը շատ ծանր է լինում, ամբողջ մարմնի մէջ ցաւ է գգում, հիւանդը կորցնում է ըռնը և շատ յաճախ տաքութիւնից զառանցանքի մէջ է ընկնում, երբեմն էլ բոլորովին կորցնում է ինքնագիտակցութիւնը: Տաքութիւնը տեւում է 12—17 օր, որից յետոյ բարեկայտող դէպքում տաքութիւնը պակասում է, հիւանդութեան արտաքին շնորհ կամաց-կամաց չլքանում են, և հիւանդը սկսում է կադ-դուրվել. այն ինչ չարաբաստիկ ծանր դէպքերում տաքութիւնը շարունակվում է, հիւանդի դրութիւնը աւելի է վատթարանում, սիրտը թուլանում է հիւանդութեան թոյնի և տաքութեան ազդեցութեան տակ, կամ այլ օրգանների կողմից առաջացած բարդութիւնից հիւանդը մահանում է:

Մնացած երկրորդական նշանակութեան ունեցող արտաքին շնորհներ վրա կանգ չենք առնի. անցնենք մի քանի խօսքով բուժ-

ման և ապա նախազգուշական միջոցներին։ Բժաւոր տիֆի դէմ չը կայ առանձնապատուկ միջոց, որով կարելի լինէր կուել նրա դէմ։ Բոլոր եղած միջոցները և բուժման համար անաշարկված այս կամ այն դեղերը ծառայում են հիւանդութեան զանազան ախտանշանների դէմ կուելու և հիւանդի ընդհանուր դրութիւնը թեթեւացնելու, որոնց մասին մենք կը խօսենք որովայնային տիֆի բուժման բաժնում, որը և համապատասխանում է բժաւոր տիֆի բուժման ախտանշաններին։

Այժմ քանի որ ընդհանուր օրէնք է, որ
քծաւոր, ինչպէս և անդրադարձ տիֆը առ-
բաժնու՞մ են գլխաւորապէս ոչինքնի միջո-
ցով, այդ պատճառով էլ ժանտաժաման յիշենք
այն բոլոր միջոցները, որոնցով կարելի է
ազատուիլ այդ վնասակար միջատներէ:

Ոլջիներից ազատվելու գլխաւոր միջոցը մաքրութիւնն է. ամեն ոք պէտք է իմանայ, որ մաքրասիրութիւնը, ջուրը և օճառը հանդիսանում են այդ միջաւանների ամենագլխաւոր թշնամին: Եթէ մենք մեր մարմինը մաքուր պահենք և միշտ թարմ, մաքուր սպիտակեղէն գործածենք, երբէք ուլջիներ չեն կարող բռն գնիլ, բազմանալ, այլ ընդհակառակն կ'ոչնչանան, կ'անյայտանան մեր մարմնից: Երկայիս պատերազմի զաւտում, քանի որ հնարաւորութիւն չը կայ մաքրութեանն ու աւողջապահական ռազմանջներին հետեւելու, սպիտակեղէնները յա-

Ճախալիկ փոփոխելու և այդպիսով ազատելու ոչլինելից, ստիպված ենք դիմելու զանազան ուրիշ միջոցների, որոնցով և կարելի է ազատվել այդ պարազիտներից:

Գլխի ոշիխները կարելի է հեշտութեամբ ազատվել, եթէ գլխի մազերը շատ կարճ պահանքն է և աւելի լաւ՝ եթէ ամօրինք. վերջին դէպքում և ոչ մի ոշիխ չի կարող իր գոյութիւնը շարունակել: Մազերի արմատները մօտ կպած ոշիխները, մանաւանդ նրա ձրւիկներէց ազատվելու համար պէտք է գլխի լուխը լուանալ տաք ջրով և քացախով, իսկ երբ տաք ջուր կամ քացախ ձեռք բերու հնարաւորութիւն չունենք, այդպիսի դէպքում պէտք է դիմել նաւթի օգնութեան, որից քիչ քանակութեամբ պէտք է գլուխը քսել. նաւթի ազդեցութիւնից ժամանակի ընթացքում մազերի արմատներին կպած ձուիկները և ոշիխները ոչնչանում են. ի հարկէ նաւթի բռնկվող յատկութիւնը՝ նկատի առնելով՝ պէտք է գոյոյ լինել կրակից:

Առանձնապէս պէտք է ուշադրութեամբ
նկատել այն միջոցները, որոնցով կարելի է հե-
ռացնել, ոչնչացնել հագուստի ոջիւղները:

Ամենալաւ միջոցներէից մէկը չոր տարու-
թիւնն է, որը կարելի է ձեռք բերել հե-
տեհալ կերպով. եթէ հաց թխելու թանիր
կայ, հացը թխելուց և թոնրից դուրս տա-
լուց յետոյ, քանի դեռ բաւական մեծ առ-
քութիւն կայ, պէտք է ոչլոտ շորերը դնել
այդ թոնրի մէջ, բերանը ծածկել և թողնել

15—20 բալէ, որից ոչ թէ միայն ողիւններն են տրաքում-ոչնչանում, այլ և նրանց բազմաթիւ ձուիկները: Այնպիսի վայրերում, ուր հաց թխելու թոնիր չը կայ, պէտք է կրակ անել և այդ կրակի վրա թափ տալ ոլլոտ շորերը, ի հարկէ գգուշութեամբ, որպէսզի հագուածը չայրվի:

Կարելի է նոյնպէս սպիտակեղէնը եփ տալ ջրի մէջ, եթէ մեծ կաթսայ կայ, իսկ հակառակ դիպուածում՝ պէտք է որեւէ անօթից եռացող ջուր ածել հագուածի ոլլոտ մասերի վրա, որից և ողիւնները հեշտութեամբ ոչնչանում են. այս միջոցը շատ յարմար է մանաւանդ պատերազմի դիրքերում գտնվող զինուորների համար, որոնք հնարաւորութիւն չունեն վերը յիշած միջոցներից օգտվելու:

Բացի այս միջոցներից, կան և այսպէս կոչված սառն միջոցներ, որոնցից լաւագոյնն է նաւթը, սկիալիդարը: Հագուածի այն մասերը, ուր խմբված են լինում ողիւնները կամ նրանց ձուիկները, պէտք է թաթախել նաւթով կամ սկիալիդարով, որից ոչ թէ միայն ոչնչանում են ողիւնները, այլ և բաւական երկար ժամանակ, քանի նաւթի կամ սկիալիդարի հոտը անհետացած չէ, այդ միջատները չեն կարողանում բուռն զրնել և բազմանալ, շնորհիւ անդուրեկան հոտի:

Առաջապահ դիրքերում ամիսներով միևնոյն սպիտակեղէնի մէջ նստած զինուորա-

կանները ողիւններից կարող են խոյս տալ, եթէ 2 շաբաթը մի անգամ նաւթ քսեն իրանց հաղին սպիտակեղէնի որոշ մասերը, մանաւանդ օձիբը, թենոցները, վարտիքի զօարին և կօշիկների վերին մասերը:

Կան և այլ միջոցներ՝ առաջարկված զինուորականների համար, սակայն դրանց մասամբ դժուար է ձեռք բերել և մասամբ էլ գործածութիւնը բարդութիւնների հետ է կապված:

Թիկունքում աւելի լաւ յարմարութիւնների մէջ ապրողների համար, մենք առաջ ենք բերում մի քանի բարդ միջոցներ՝ միջատներից ազատվելու համար:

1) Վերցնել 2 գրամ կարբօլեան թթւում, նաւթալին 5 գրամ, էֆիր 25 գրամ և սկիալիդար 100 գրամ. այս բոլորը միասին խառնելուց յետոյ կարելի է գործ անել ինչպէս նախագրուշական միջոց՝ քսելով հագուածի որոշ մասերը, որի հոտից ողիւնները խոյս են տալիս:

2) Պէտք է վերցնել 20 գրամ էֆիր, 40 գրամ սպիրտ և 60 գրամ կսիւլօլ. այս խառնուածքի մէջ պէտք է թրջել մի փոքր կտոր բամբակ և քսել մարմնի և հագուածի այն մասերը, որտեղ բուռն են դրած ողիւններ. սա շատ լաւ ազդում է թէ ողիւնների և թէ նրանց ձուիկների վրա: Զգուշ լինել կրակից, քանի որ այս խառնուրդը շատ հեշտութեամբ բռնկվել կարող է:

3) Մալինինի հեղուկ. ւերջինս կարելի է

հանուր առամբ կարելի է բաժանել հետևեալ կերպով:

Առաջին շաբաթ: Սկզբի 3—4 օրում առքութիւնը աստիճանաբար բարձրանում է մինչև 40°, երևան է գալիս գլխացաւ, յաճախ քթից արիւնհոսութիւն, երբեմն փորկապութիւն. փայծախը յաճախ ուռչում է:

Երկրորդ շաբաթ: Առաջին շաբթի վերջին օրերը կամ երկրորդ շաբթի սկզբին հիւանդի կրծքի և որովայնի վրա երևան են գալիս վարդադոյն բծեր և փորկապութիւնը փոխվում է լուծի (դեղնագոյն) օրական 3—4 անգամ:

Երրորդ շաբաթ: Սկսվում է առքութեան աստիճանաբար իջնելը. այս ժամանակամիջոցը երկիւղալի է այն տեսակէտից, որ աղիքներից արիւնլուծութիւն կարող է առաջ գալ (իբրև նշան արիւնհոսութեան կարող է ծառայել հիւանդի լուծի մուր կամ սև գոյնը դեղինի փոխառէն). և կամ աղիքների վրա գտնված խոցերը կարող են ծաղկել աղիքի պատերը և հիւանդի կեանքը վտանդի ենթարկել:

Չորրորդ շաբաթ: Տաքութիւնը աստիճանաբար պակասելով հասնում է բնական աստիճանի, հիւանդութեան նշանները թուալանում են, երևան է գալիս ախորժակ, որից յետոյ հիւանդը կամաց-կամաց առողջանում է:

Ինչ վերաբերում է բուժման միջոցներին, պէտք է յիշել հետևեալը.

Հիւանդին պէտք տեղաւորել մաքուր մեծ սենեակի մէջ, որը յաճախակի օդափոխութեան պէտք է ենթարկել, բաց անելով պատուհանները: Հիւանդի անկողինը պէտք է լինի փափուկ և ամեն օր պէտք է փոփոխել սպիտակեղէնը: Եթէ տաքութեան շնորհիւ հիւանդը զառանցում է, պէտք է զգուշ լինել և չը հեռանալ հիւանդից. գլխին պէտք է դնել ցուրտ ջրի կամ սառուցի փամփուշտ, տաքութիւնը պակասեցնելու համար լաւ է ազդում թարմացուցիչ լողաւանները (23—35° R.) օրական 2 անգամ մի քանի րոպէով. լողաբանում դնելիս եթէ հիւանդը թոյլ է, պէտք է տալ մի քիչ դինի. իսկ եթէ հնարաւորութիւն չը կայ լողաւան դնելու, հիւանդի մարմինը պէտք է շփել ջրախառն քացախով և կամ հիւանդին մի քանի րոպէով փաթաթել՝ սառը ջրի մէջ թրջված սաւաննեղով:

Արիւնլուծութեան առաջն առնելու համար պէտք է փորել վրա սառը փամփուշտ դնել և մէջքի վրա հանգիստ պահեցնել. դեղերից կարելի է տալ օպիում (ըստ բժշկի հայեցողութեան). կերակուրը պէտք է լինի հեշտամարս, նպատակաշարմար է կաթ, աննդալից մսաշուր. պինդ, դժուարամարս կերակուրները կարող են զրգոնել աղիքների վրայի խոցերը և առաջ բերել արիւնհոսութիւն: Սրտի թուլութեան դէմ կարելի է տալ քիչ քանակութեամբ կօնեակ, դինի, սուրճ, իսկ դեղերից բժշկի թոյլտու-

Թեամբ կօֆֆէին, ստրօֆանտին, կամֆօրա
և այլն: Տարբերունը վերջնականապէս
իջնելուց մի շարաթ յետոյ հիւանդին կա-
րելի է մասամբ բժշկված համարել, որից
յետոյ նա պէտք է անկողնում էլի մի շա-
բաթ մնայ և միմիայն այն ժամանակ թող-
նէ անկողինը, երբ իրան բաւական կազ-
դութիւն զգայ: Եթէ առողջանալուց յետոյ
կրկին հիւանդութեան նշաններն երևան
գան (բէցիլի), պէտք է նրան անմիջապէս
պառկեցնել անկողնի մէջ և բժշկել նախկին
ձևով:

Վերջին ժամանակներս առաջարկված է
նոյնպէս եօղով բուժումն:

Բուժման այս բոլոր միջոցները գործա-
դրվում են նոյնպէս անդրադարձ տիֆի և
մանաւանդ բժաւոր տիֆի ժամանակ:

Առանձնապէս մեծ նշանակութիւն պէտք
է տալ նախազգուշական միջոցներին:

Նախազգուշական միջոցներէց զլիաւորը
մաքրութիւնն է և առողջապահական պահանջ-
ներին խիստ հետեւում: Հիւանդներին պէտք
է առանձնացրել, վարակման վայրը ախտա-
հանութեան ենթարկել, խնամող անձնա-
ւորութիւնները պէտք է ըստ հնարաւորու-
թեան հեռու մնան շրջապատող առողջներից,
պէտք է վերնաշաւիկ հագնեն և խստու-
թեամբ հետևեն իրանց մաքրութեան վրա,
ձեռները յաճախակի լուանան: Հիւանդի
սպիտակեղէնը պէտք է նախ քան լուանալը

գնել որեւէ ախտահանիչ լուծուածքի մէջ.
լուանալիս պէտք է լու եկ տալ:

Հիւանդների մէջը և աղտոտութիւնը
պէտք է նոյնպէս ախտահանութեան են-
թարկել, ամէլով վրան կրի լուծուածք
և ապա արտաքնոցների մէջ թափել: Հում
ուր համաճարակի ժամանակ երբեք չը
պէտք է գործ անել, այլ միայն եկած:

Որովայնային տիֆի համաճարակի ժա-
մանակ պէտք է հակատիֆեան զառուաստի
սրկումն կատարել, որը ինչպէս փորձերը
ցոյց են տուել, մեծապէս նշանակութիւն
ունի. և եթէ, պառուաստի սրկումից յետոյ,
ճարգս վարակվում է տիֆով, յամենայն
զէպս աւելի թոյլ կերպով և աւելի շուտ
է բժշկվում:

Եթէ այս բոլոր պահանջները կատարելու
իրնքէ և եթէ ընդհանրապէս հետևենք առող-
ջապահական կանոններին, անշուշտ ամե-
նախաժամ համաճարակների առաջն իսկ կա-
նխ է շատ հեշտութեամբ անել:

Բժ. Վ. Խաչատրեանց

ԴՕԲՏՈՐ Վ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆՅԻ ԱՇԽԱՆ
ՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

- 1) Triphenylmonmethylarsoniumjodid und seine pharmak. Wirkung. (սպասւած)
 - 2) Սիֆիլիս և Հաթա-էնցլիխեոն «606»-ը (սակաւաթիւն) . 15 Կ.
 - 3) Сохранение здоровья (սպասւած).
 - 4) Волосы 10 Կ.
 - 5) Բազմածնութիւն, արուեստական ամուսնութիւն և հակաբեղմնաւորական միջ. հ. ապ. 25 Կ.
 - 6) Անդրադարձ տիֆ 20 Կ.
 - 7) Բժուակը և արովայնային տիֆ 30 Կ.
- ՏԳԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ԷԼԵՄԵՆՏԱՐԱՆ Է
- ա) Կենդ «մսկի գիրքը»
 - բ) Гигиена женщины
 - գ) Երեխաների հիւանդութեան բժշկարան
 - դ) Առողջապահութեան դասընթաց

Գահկաթը—Тифлясь. Вознесенская ул. М.
հեղինակի մօտ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0267759

6941